

MOLLIYA,

2025-2026 -YIL

№3 -SON

Guvohnoma raqami: №362583

ISSN: 3060-4699

PUL VA KREDIT

Xalqaro va mahalliy darajadagi ilmiy-ommabop jurnal

<https://mpkjournal.com>

@mpk_journal

OPEN ACCESS

doi Digital Object Identifier

zenodo

Google Scholar

Academic Resource Index

OpenAIRE

BASE

INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTER

OCLE WorldCat

Guvohnoma raqami: №362583

ISSN: 3060-4699

Tahririyat a'zolari

Editorial board:

Bosh muharrir:

Ataniyazov Jasurbek Xamidovich, Iqtisodiyot fanlari doktori, TDIU professori

Kotib:

Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU, PhD.

O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining (08.05.2025-y., № 370/5) sonli qarori bilan iqtisodiyot fanlari bo'yicha PhD va DSc ilmiy darajasiga talabgorlarining dissertatsiya ishlari yuzasidan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

Jumayev Nodir Xosiyatovich - O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi Fan, ta'lim, madaniyat, sport va yoshlar masalalari qo'mitasi raisi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

William B. Eimicke - Kolumbiya universiteti professori, AQSH

Mohammed Obaidullah - Islom biznesi va moliya tarmog'i guruhi raisi, PhD, Indoneziya

Kireev Aleksey Pavlovich - XVF yetakchi iqtisodchisi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Rossiya

Satoshi Sugahara - Kwansai Gakuin universiteti professori, Yaponiya

Nitin Goje - PhD., Toshkent Webster Universiteti professori

Bog'lanish uchun:
Contacts:

<https://mpkjournal.com>

+998935820303

@mpk_journal

Ilmiy ekspert:
Madaminov In'omjon Ozodovich -
PhD., Urganch davlat universiteti
dotsenti

Bosh ilmiy konsultant:
Hoshimov Jahongir Ravshanbek
o'g'li - DSc., TDIU dotsenti

Bosh muharrir o'rinbosari:
Alimardonov Elshod Dilshodovich
- PhD., TDIU professori

Jurnal veb-sayti menejeri:
Yo'ldoshev Salmonjon Iqboljon
o'g'li - Andijon davlat texnika
instituti o'qituvchisi

Muharrir:
Omonov Sardor O'lmasovich
• - PhD., TDIU dotsenti

Muharrir:
Narimonov Sayfullaxon
Sunatillo o'g'li - PhD., TDIU

Ingliz tili bo'yicha muharrir:
Shirinova Shoxsanam Sobir
qizi - PhD., TDIU dotsenti

Rus tili bo'yicha muharrir:
Abduvosidova Gulandom
Abdurashid qizi - PhD., TDIU

Tahririyat kengashi a'zolari:

Tokunaga Masahiro - PhD., Yaponiya Kansai universiteti professori

Debasis Das - PhD., Toshkent Webster Universiteti professori

Bobakulov To'liqin Ibodullayevich - I.f.d., O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Biznes va tadbirkorlik Oliy maktabi professori

Elmirzayev Samariddin Eshquvatovich - I.f.d., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti professori

Muhamedov Farhod Tursunbayevich - I.f.d., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti professori

Ortiqov Uyg'un Davlatovich - DSc., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti professori

Komolov Odiljon Sayfiddinovich - I.f.n., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti professori

Meyliyev Obid Raxmatullayevich - I.f.d., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti professori

Omonov Akrom Abdinazarovich - I.f.d., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti professori

Abduraxmonov Ilyos Xurshidovich - I.f.d., Raqamli iqtisodiyot va agrotexnologiyalar universiteti professori
Mamatov Bahadir Safaraliyevich - I.f.d., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti professori
Raxmonov Dilshodjon Alijonovich - I.f.d., Toshkent xalqaro universiteti professori
Zoyirov Laziz Subxonovich - I.f.n., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti professori
Tursunov Jahongir Po‘latovich - I.f.d., O‘z. Res. Bank-moliya akademiyasi professori
Saidov Rasulbek Baltabayevich - I.f.n., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti
Meliyev Isroil Ismoilovich - I.f.d., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti professori
Xamdamov Shavkat Komilovich - PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti professori
Xamdamov Omonullo Ne‘matullayevich - DSc., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti professori
Sherov Alisher Bakberganovich - DSc., Ma‘mun universiteti professori
Shomurodov Ravshan Tursunkulovich - I.f.n., «MEI, Milliy tadqiqot universiteti»
Federal davlat budjeti oliy ta‘lim muassasi Toshkent filiali dotsenti
Saidov Doniyor Abdullayevich - I.f.n., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti
Shadiyeva Dildora Xamidovna - PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti v.b.
Shomirov Azizbek Abdurashidovich - PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti
Kenjayev Mehriddin G‘iyozovich - PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti
Rahimov Akmal Matyaqubovich - PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti professori
Yuldasheva Umida Asanaliyevna - PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti professori
Ulichkina Ludmila Ivanovna - I.f.n., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti
Chinqulov Qahramon Ravshanovich - PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti
Abduraimova Nigora Radjabovna - PhD., Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti dotsenti
Ibodullayev Abror Axrorovich - PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti
Boyev Bekzodjon Jo‘raqul o‘g‘li - PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti
Abullayev Anvar Farxodovich - PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti
Ibodullayev Shoxboz To‘lqin o‘g‘li - PhD., O‘zmilliybank AJ bosh mutaxassisi
Ibrohimov Yorqinjon To‘lqinovich - PhD., “O‘zbekiston Respublika valyuta birjasi” AJ bo‘lim boshlig‘i
Mustafayev Zafarjon Buribayevich - I.f.n., “O‘zbeklizing” AJ bosh direktori
Kenjayev Ilhom G‘iyozovich - PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti
Suleymanov Ilnur Radikovich - PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti
Xasanov Farrux Ravshanovich - PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti
Mirzayev Mirza Abdullayevich - PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti
Ibodullayeva Ma‘rifat To‘lqin qizi - PhD., O‘zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi dotsenti v.b.
Rayimnazarov Saloxiddin Davirbek o‘g‘li - PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Axmadaliyeva Nixolaxon Fozil qizi - PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti katta o‘qituvchisi
Shovkatov Nodirjon Ne‘matjon o‘g‘li - PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti katta o‘qituvchisi
Abdumurotov Shohruh Shavkat o‘g‘li - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti v.b.
Aktamov Bobirjon Mardon o‘g‘li - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti katta o‘qituvchisi
Butayev Javlonbek Inatillo o‘g‘li - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti katta o‘qituvchisi
Sattorov Shohruh Maxmudjon o‘g‘li - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti katta o‘qituvchisi
Yusufov Asfandiyor Eldor o‘g‘li - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti o‘qituvchisi

MUNDARIJA:

<i>ANALYSIS OF INDICATORS FOR UTILIZING THE EXPORT POTENTIAL OF REGIONAL TERRITORIES.....</i>	1
<i>Ibadullaev Ergash Bakturdievich</i>	
<i>ИНТЕГРАЛЬНАЯ ОЦЕНКА ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ: МЕЖДУНАРОДНАЯ ПРАКТИКА И КОНТЕКСТ УЗБЕКИСТАНА.....</i>	9
<i>Рахманов Мурад Абдусаматович</i>	
<i>BUDJETLARARO MUNOSABATLARNI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI MAHALLIY BUDJETLAR DAROMADLARI BARQARORLIGINI TA'MINLASH.....</i>	18
<i>Meyliyev Obid Raxmatullaevich</i>	
<i>ISLOMIY BANKLARDA MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR (FINTEX) TRANSFORMATSIYASI.....</i>	26
<i>Mengniyozov Anvar Normurodovich</i>	
<i>DISTRIBUTED CYBER DEFENSE: A MULTI-AGENT AI APPROACH FOR SAFEGUARDING DIGITAL FINANCIAL SERVICES</i>	34
<i>Bekov Sanjar Nigmandjanovich</i>	
<i>ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ДИСТАНЦИОННОГО БАНКОВСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ УЗБЕКИСТАНА.</i>	43
<i>Худайберганава Зарофат Захидовна</i>	
<i>SUG 'URTA SOHASINI RAQAMLASHTIRISH: XALQARO TAJRIBA VA MILLIY AMALIYOT.....</i>	51
<i>Ashirov Jalil Baxridinovich</i>	
<i>BANKLARNING QIMMATLI QOG'OZLAR PORTFELINI DIVERSIFIKATSIYA QILISH IMKONIYATLARI.....</i>	56
<i>Alimov Baxodir Muradjanovich</i>	
<i>AUDITORLIK TEKSHIRUVI FAOLIYATI VA UNI TARTIBGA SOLISH MEXANIZMI, INSTITUTIONAL ASOSLARI VA FUNKSIONAL TARKIBLARI.....</i>	61
<i>Akromov Shohrux Shuhrat o'g'li</i>	
<i>ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕДРЕНИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ КОМПЛАЕНС-РИСКАМИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....</i>	68
<i>Элбаева Мукаддас Рашидовна</i>	
<i>TOVAR-MODDIY ZAXIRALARNI XALQARO MOLIYAVIY HISOBOT STANDARTLARI ASOSIDA BAHOLASH VA HISOBGA OLISH MUAMMOLARI.....</i>	74
<i>Xudoyberdiyev Odiljon Egamberdi o'g'li</i>	
<i>O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....</i>	82
<i>Maqsudov Bunyodjon Abdusamat o'g'li</i>	

GENDERGA YO'NALTIRILGAN BUDJETLASHTIRISHNING XALQARO MAYDONDAGI O'RNI VA SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI.....	89
Sharapova Mashxura Azadovna, Ismoilova Mohiraxon Iqbol qizi	
RAQAMLI KOMMUNIKATSIYA MUHITIDA MENEJER VA JAMOA XULQ-ATVORINING TRANSFORMATSIYASI.....	96
Ochilov Shoxrux Ne'matulla o'g'li	
ПЕРСПЕКТИВЫ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТУРИСТИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА В УСЛОВИЯХ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ.....	103
Шарипов Бахтиёр Мухлибаевич, Юлдашева Хадича Журабаевна, Нурмуродова Юлдуз Сулаймоновна	
SUG'URTA KOMPANIYALARI MOLIYAVIY BARQARORLIGINING IQTISODIY ASOSLARI.....	111
Karimov Behzod Qahramon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA REAL SEKTOR KORXONALARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISHDA MOLIYA-KREDIT MEXANIZMIDAN FOYDALANISH.....	117
Anvarov Nozimjon Maxsudbek o'g'li	
HUUDLARARO MOLIYAVIY MUTANOSIBLIKNI TA'MINLASHDA FISKAL SIYOSATNING O'RNI VA AHAMIYATI.....	123
Alimqulov Hikmatulla Baxrom o'g'li	
BANKLARDA MUDARABA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISHDA KORXONALAR RISKLARINI TAHLIL QILISH YO'LLARI.....	133
Alimardonov Ixom Muzrabshoxovich, Saidov Baxtiyor Xayrullayevich	
INSON KAPITALINING IQTISODIY MAZMUNI VA UNING MINTAQA IJTIMOY-IQTISODIY RIVOJLANISHIDAGI O'RNI.....	144
Ismailova Gulruh Faxriddinovna	
DONNI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA STRATEGIK BOSHQARUV HISOBINING XUSUSIYATLARI....	152
Xamidova Suluv Yangiboyevna	
KICHIK BIZNESDA INVESTITSİYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI.....	158
Numonjonova Nargiza Ashuraliyevna	
ASOSIY KAPITALGA INVESTITSİYALARNI MOLIYALASHTIRISHDA DAVLAT DASTURLARINING O'RNI VA AHAMIYATI.....	165
Xoshimov Sobir Murtazayevich	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN ALOQA SOHASINI MOLIYALASHTIRISH BORASIDAGI ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR.....	174
Mirzaraximova Aziza Azimdjanoyna	

ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО АУДИТА СОЦИАЛЬНЫХ РАСХОДОВ:
ПЕРЕХОД К DATA-DRIVEN МОДЕЛИ КОНТРОЛЯ..... 183
Зайнуллина Динара Ильмировна, Юлдашева Надира Викторовна

O'ZBEKISTONDA INKLYUZIV O'SISHNI TA'MINLASHDA MAKROIQTISODIY SIYOSAT
INSTRUMENTLARIDAN FOYDALANISHNING ILMIY-USLUBIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH..... 193
Raximov Eshmurod Normuradovich

O'ZBEKISTON BANKLARINING AML TIZIMLARIDA SUN'YI INTELLEKT: STRATEGIK ZARURAT VA JORIY
ETISH YO'LLARI..... 201
Rashidov Avazbek Raximovich

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA LIZING AKTIVLARI VA MAJBURIYATLARINI BAHOLASHDA
QO'LLANILAYOTGAN VOSITALARNING TAHLILIIY JARAYONLARI..... 211
Baxadirov Alisher Komilovich

TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIGA TAKLIF ETILAYOTGAN KREDIT
MAHSULOTLARI..... 216
Miraxmedov Davron Abduganiyevich

SUN'YI INTELLEKT - KORXONALARDA ICHKI NAZORAT TIZIMINI SHAKLLANTIRISH VOSITASI
SIFATIDA..... 222
Mexmonaliyev Ulug'bek Erkinjon o'g'li

O'ZBEKISTONDA AUDITORLIK XIZMATLARI BOZORINING JORIY HOLATI VA RIVOJLANISH
ISTIQBOLLARI..... 231
Akromov Shohrux Shuhrat o'g'li

TIJORAT BANKLARIDA ICHKI AUDIT TIZIMINING BOSHQARUV QARORLARINI QABUL QILISHDAGI
ROLI..... 239
Kuzibayev Umid Maxsitaliyevich

INSON KAPITALIGA INVESTISIYALARNI JALB QILISHNING ILG'OR XORIJIY TAJRIBALARI..... 248
Zayniddinov Aloviddin Zayniddin o'g'li

O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA FAKTORING OPERATSIYALARINING RIVOJLANISH
TENDENSIYALARI..... 257
Usmonov Abrorxon Alixon o'g'li

ЭВОЛЮЦИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ВЫСШИХ ОРГАНОВ АУДИТА: ВЫЗОВЫ И
ВОЗМОЖНОСТИ ВНЕДРЕНИЯ..... 263
Раимберганава Азиза Рахмоновна, Юлдашева Нодира Викторовна

XALQARO REYTING AGENTLIKLARINING INVESTITSIYA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDAGI O'RNI VA
AHAMIYATI..... 272
Yuldoshova Manzura Ollashkurovna

<i>FISKAL SIYOSATIDA SOLIQ MA'MURCHILIGINING IJTIMOY-IQTISODIY MOHIYATI.....</i>	277
<i>Sharopov Dilshodjon Raxmatullayevich</i>	
<i>KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARIDA INVESTITSION FAOLLIKNI OSHIRISHDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIKNING ROLI VA MOLIYALASHTIRISH USULLARI.....</i>	288
<i>Gafurova Umida Fatixovna</i>	
<i>TIJORAT BANKLAR AKTIVLARI SAMARADORLIGINING KONSEPTUAL ASOSLARI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....</i>	296
<i>Ibrohimov Davronbek Muhammadi o'g'li</i>	
<i>TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN ALOQA KORXONALARINI KREDITLASHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....</i>	303
<i>Shaymatov Mansur Jo'rabayevich</i>	
<i>TIJORAT BANKLARIDA DAROMADLAR VA XARAJATLAR OPTIMALLIGINI TA'MINLASH MEXANIZMLARI..</i>	310
<i>Alikulova Aziza Nurhayotovna</i>	
<i>ASOSIY KAPITALGA INVESTITSIYALARNI MOLIYALASHTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI.....</i>	315
<i>Umaraliyev Sanjar Sultonaliyevich</i>	

ASOSIY KAPITALGA INVESTITSİYALARNI MOLIYALASHTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI

FOREIGN EXPERIENCE IN FINANCING FIXED CAPITAL INVESTMENTS

¹Umaraliyev Sanjar
Sultonaliyevich

¹PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya Abstract

Uzb. - Maqolada rivojlanayotgan mamlakatlar tajribalari asosida iqtisodiyotda asosiy kapitalga yo'naltirilgan investitsiyalarni moliyalashtirishning xususiyatlarini ochib berishga harakat qilindi. Tadqiqotda rivojlanayotgan mamlakatlarda asosiy kapitalga investitsiyalarning miqdori oxirgi yillarda o'sish tendensiyasiga ega bo'lsada, YaIMdagi ulushida kamayish kuzatilganligi aniqlandi. Shuningdek, investitsiyalarning YaIMdagi ulushining kamayishi salbiy xarakterga ega emasligi, balki iqtisodiyotning yetukligi va sifat jihatdan o'sishi deb baholash mumkinligi e'tirof etildi.

Eng. - The article attempts to reveal the features of financing fixed capital investments in the economy based on the experience of developing countries. The study found that although the amount of fixed capital investments in developing countries has had an increasing trend in recent years, their share in GDP has decreased. It was also recognized that the decrease in the share of investments in GDP is not negative, but can be considered as a sign of the maturity and qualitative growth of the economy.

Kalit so'zlar: Keywords:

❖ *investitsiya, asosiy kapital, biznes muhiti, fiskal siyosat, eksport, import, tashqi savdo balansi, iqtisodiy o'sish, mehnat unumdorligi, demografik dividend.*

❖ *investment, fixed capital, business environment, fiscal policy, exports, imports, foreign trade balance, economic growth, labor productivity, demographic dividend.*

Kirish.

Asosiy kapitalga investitsiyalar mamlakatlar iqtisodiyotini modernizatsiya qilish, ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish va raqobatbardoshlikni oshirish uchun muhim bo'lgan uzoq muddatli iqtisodiy resurslardan biri hisoblanadi. Mamlakatning investitsiya muhiti va moliyalashtirish mexanizmlari iqtisodiy o'sish va jadal rivojlanishni ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Rivojlanayotgan mamlakatlarda asosiy kapitalga

investitsiyalarni moliyalashtirish moliyaviy resurslarni boshqarish, ichki va tashqi moliyalashtirish manbalarini samarali integratsiyalashtirish, shu bilan birga xorijiy kapitalni jalb qilish vositalarini shakllantirishni talab qiladi. Bu jarayonda biznes muhiti, institutsional tuzilmalar, bank tizimi va xalqaro moliya institutlari rolining ta'siri katta ahamiyatga ega bo'ladi.

Dunyo mamlakatlari o'z iqtisodiyotlariga keng ko'lamda amalga oshirgan investitsiyalari iqtisodiy o'sishning muhim qismi bo'lib

qolmoqda. Ammo, uning dinamikasi mintaqalar va sektorlar bo'yicha turlicha bo'lib, global dunyodagi geosiyosiy va geoiqtisodiy o'zgarishlar fonida ayrim davlatlarda asosiy kapitalga investitsiyalar miqdori yuqori bo'lib, ayrim davlatlarda kamayib bormoqda. "Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda dunyo bo'yicha asosiy kapitalga investitsiyalar miqdori 25,7 trln. AQSh dollarini tashkil etgan" [1]. Jahon miqyosida taranglashgan ziddiyatlar, o'zaro savdo urushlari, iqtisodiy noaniqliklar va investitsiyaviy zaiflashuvlar ushbu tendentsiyalarga ta'sir ko'rsatmoqda. Shu o'rinda jahondagi va mintaqalardagi to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimi milliy iqtisodiyotlar rivojlanishiga ham o'z ta'sirini o'tkazmoqda. "Rivojlanayotgan mamlakatlarga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimi Afrika va Janubi-Sharqiy Osiyoda sezilarli darajada o'sishiga va G'arbiy va Janubiy Osiyoda, shuningdek, Markaziy Amerika va Karib dengizida o'rtacha o'sishga qaramay, 867 milliard dollarni tashkil etdi. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimi Sharqiy Osiyoda (asosan Xitoyga) 12 foizga va Janubiy Amerikada 18 foizga kamaydi" [2].

Bunday tendentsiyalar rivojlanayotgan mamlakatlar uchun asosiy kapitalga sarmoyalar jalb qilish va moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish muhimligini yana bir bor taqozo etadi. Bu mamlakatlar uchun tashqi moliyaviy resurslardan foydalanish, xorijiy investorlar uchun qulay muhit yaratish, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini rivojlantirish kabi strategik yo'nalishlarni tashkil etishni talab qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi.

Jahon iqtisodiy adabiyotida asosiy kapitalga investitsiyalarni moliyalashtirish masalasi iqtisodiy o'sish va institutsional rivojlanish bilan uzviy bog'liq holda talqin qilinadi. Amerikalik iqtisodchi D.A. Aschauer tadqiqotlarida: "davlat tomonidan infratuzilmaga yo'naltirilgan investitsiyalar xususiy sektor faolligini rag'batlantirish orqali

iqtisodiy o'sishni jadallashtiradi, degan xulosaga keladi. Uning fikricha, transport, energetika va kommunikatsiya sohalariga yo'naltirilgan asosiy kapital sarmoyalari ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi" [3]. Biroq ushbu yondashuv keyinchalik davlat xarajatlarining samaradorligi institutlar sifatiga bog'liq ekanini inobatga olmagan uchun tanqid qilingan.

W. Easterly va S. Rebelo D.A. Aschauer qarashlarini qisman rad etib: "davlat investitsiyalarining iqtisodiy o'sishga ta'siri har doim ham ijobiy bo'lmasligini ta'kidlaydi. Ularning fikricha, investitsiyalarni moliyalashtirish samarasi mamlakatdagi fiskal siyosat, institutlar va bozor mexanizmlari rivojlanganlik darajasiga bog'liq bo'lib, rivojlanayotgan mamlakatlarda bu ta'sir zaif bo'lishi mumkin" [4].

Shu bilan birga, W. Otieno va J. Aduda "to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning iqtisodiy o'sishga avtomatik ravishda ijobiy ta'sir ko'rsatishini inkor etadi. Ularning fikricha, mahalliy moliya bozorlari rivojlanmagan va texnologik singdirish qobiliyati past bo'lgan mamlakatlarda xorijiy investitsiyalar asosiy kapitalni emas, balki qisqa muddatli moliyaviy foydani ko'zlashi mumkin"[5]. Bu yondashuv to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning sifati masalasini ilmiy muhokama markaziga olib chiqadi.

Amerikalik olim J.E. Stiglitz esa global investitsiya oqimlariga tanqidiy yondashib: "rivojlanayotgan mamlakatlarda asosiy kapitalga investitsiyalarni moliyalashtirishda tashqi manbalarga ortiqcha tayanish iqtisodiy mustaqillikni susaytirishi mumkinligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, investitsiya siyosati faqat kapital jalb qilishga emas, balki uni milliy iqtisodiy manfaatlar asosida boshqarishga qaratilgan bo'lishi lozim" [6].

MDH olimlaridan S. Guriev tadqiqotlarida: "davlat institutlari va investitsiya muhiti MDH mamlakatlarida asosiy kapital sarmoyalari samaradorligiga ta'sir qilishi aniqlangan" [7]. Ukrainalik olim

A. Shevchenko: "Ukraina va boshqa MDH mamlakatlarida davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari infratuzilma loyihalari uchun muhim sarmoya manbai hisoblanishini ta'kidlaydi" [8]. MDH olimlari tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, institutlar sifati, davlat-xususiy sheriklik va xorijiy sarmoyalar samaradorligi MDH mamlakatlarida asosiy kapitalga investitsiyalarning natijasiga ta'sir qiladi. Bu jahon olimlari fikrlari bilan uyg'un, lekin milliy xususiyatlar va empirik ma'lumotlar qo'shimcha kontekst beradi.

Shu tariqa, jahon olimlari investitsiyalarni moliyalashtirish masalasiga asosan institutsional va makroiqtisodiy yondashuv orqali yondashgan bo'lsa, MDH olimlari milliy amaliyot va tarkibiy muammolarga ko'proq e'tibor qaratgan. Bu esa rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi asosida asosiy kapitalga investitsiyalarni moliyalashtirish mexanizmlarini kompleks va qiyosiy tahlil qilish zarurligini ko'rsatadi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqot ishi olib borish jarayonida mantiqiy fikrlash, prognozlash, sintez, tizimli yondashuv, tarkibiy va qiyosiy tahlil, iqtisodiy taqqoslash, ilmiy umumlashtirish, statistik hisoblash usullaridan foydalanilgan.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Asosiy kapitalga investitsiyalarni moliyalashtirish borasida rivojlanayotgan mamlakatlar tajribalari rivojlangan mamlakatlarnikidan farq qilgan holda bir qator

o'ziga xos xususiyatlarga ega. Moliyalashtirish xususiyatlariga ko'ra, asosan davlat budjeti va budjetdan tashqari fondlar mablag'lari, xalqaro moliyaviy institutlarning imtiyozli grantlari va kreditlari orqali amalga oshiriladi. Kapital bozorining chuqur rivojlanmaganligi uzoq muddatli mablag'lar tanqisligini yuzaga keltiradi, bundan tashqari suveren mamlakat riskining yuqoriligi va tashqi qarzlarga bog'liqlik darajasi ham yuqori. Institutsional nazoratda ham muammolar mavjud, ya'ni investitsiya loyihalarining ishlab chiqilishi, moliyaviy va iqtisodiy jihatdan samaradorligi hamda ularning monitoring masalalarini aytish mumkin.

Xorijiy investitsiyalarning ko'proq tabiiy resurslarni o'zlashtirish va arzon ishshi kushi mavjud tarmoqlarga yo'naltirilishi, investitsiyalar samaradorligi bo'yisha ijtimoiy va siyosiy maqsadlarning ustivorligi va investitsiyalarning iqtisodiy to'liq baholanmasligi kabi holatlar ham uchraydi. Shu o'rinda moliya-kredit tizimida ham o'ziga xosliklar mavjud bo'lib, ayniqsa, o'tish davri iqtisodiyoti mamlakatlarida tijorat banklari kredit foiz stavkalarining yuqoriligi natijasida pul resurslarining qimmatligi, budjet mablag'larining to'g'ri ishlatilmasligi sababli katta miqdordagi budjet defitsitining mavjudligi o'z navbatida asosiy kapitalga investitsiyalarni moliyalashtirishni qiyinlashtiradi. Quyidagi 1-jadval ma'lumotlarida ayrim rivojlanayotgan mamlakatlar ko'rsatkichlarini tahlil qilamiz.

1-jadval

Ayrim rivojlanayotgan mamlakatlarda asosiy kapitalga investitsiyalar miqdori dinamikasi (mlrd. AQSh dollari) [9]

Mamlakatlar	Yillar						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Jahon	22150	22740	22030	23580	24650	25090	25700
YaIMda ulushi %	25,4	25,7	25,6	24,0	24,1	23,5	23,1
Xitoy	5849,2	6090,9	6346,9	6598,6	6786,9	7020,0	7240,8
YaIMda ulushi %	41,3	41,8	42,3	36,2	37,0	38,4	38,6
Hindiston	861,4	839,1	777,0	941,1	1012,6	1119,2	1193,9
YaIMda ulushi %	31,9	29,6	29,0	29,7	30,3	30,8	30,5
Braziliya	286,6	290,5	278,5	339,2	355,2	326,4	364,0

YaIMda ulushi %	14,9	15,5	18,9	20,3	18,2	14,9	16,6
Indoneziya	353,1	361,4	336,5	350,2	364,3	383,3	411,9
YaIMda ulushi %	33,9	32,3	31,8	29,5	27,6	27,9	29,5
Meksika	288,9	276,6	225,9	251,5	270,0	312,4	322,7
YaIMda ulushi %	22,9	19,7	20,1	19,1	18,4	17,4	17,4

1-jadval ma'lumotlarini tahlil qiladigan bo'lsak, ushbu rivojlanayotgan mamlakatlarda asosiy kapitalga investitsiyalar miqdori 2018–2024-yillarda o'sish tendensiyasiga ega bo'lsada, YaIMdagi ulushida kamayish kuzatiladi. Birinchi sabab, ushbu mamlakatlarda YaIMning o'sish ko'rsatkichi asosiy kapitalga investitsiyalarning o'sish ko'rsatkichidan yuqori bo'lgan. Masalan, Xitoyda 2024-yilda YaIM 18743,8 mlrd. AQSh dollariga teng bo'lib, 2018-yilga nisbatan 32,5 foizga o'sgan. Ayni shu davrda investitsiyalarning o'sishi 23,8 foizga teng bo'lgan. Bu holat ayniqsa Xitoy va Hindistonda xizmatlar sohasining o'sishi, raqamli iqtisod, axborot texnologiyalari va ichki iste'mol kengayishi bilan bog'liqdir. Ikkinchidan, kapital sig'imli o'sishdan samaradorlikka asoslangan o'sishga o'tish yuz bergan. Ya'ni, oldin zavodlar, fabrikalar va infratuzilmaga katta investitsiyalar yo'naltirilgan bo'lsa, hozirda yuqori qo'shimcha qiymat yaratadigan raqamli texnologiyalar, innovatsion xizmatlar va inson kapitali ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Uchinchidan, davlat infratuzilma investitsiyalari kamayib, xususiy investitsiyalar salmog'i oshgan va iqtisodiy faollikni saqlab qolgan. Lekin, YaIMda investitsiyalar ulushi kamaygan. To'rtinchidan, texnologik rivojlanish natijasida kapital samaradorligi oshgan, ya'ni kamroq investitsiyalar bilan ko'proq mahsulot va xizmatlar yaratilmoqda. Har bir dollar investitsiya birligi ko'proq YaIM yaratishga xizmat qilmoqda. Mamlakatlar kesimida tahlil qiladigan bo'lsak, Xitoyda asosiy kapitalga investitsiyalar 2024-yilda 7240,8 mlrd. AQSh dollariga teng bo'lib, 2018-yilga nisbatan 23,8 foizga o'sgan. Iqtisodiy o'sishga investitsiyalardan ko'ra ko'proq xizmatlar sohasi ulush qo'shgan. Hindistonda ham axborot texnologiyalari va

xizmatlar sohasi jadal o'sishi kuzatilgan. Asosiy kapitalga investitsiyalar 2024-yilda 1193,9 mlrd. AQSh dollarini tashkil qilib, 2018-yilga nisbatan 38,6 foizga o'sgan. Indoneziyada ichki iste'mol va resurs eksporti hisobiga YaIM ko'proq o'sgan bo'lib, asosiy kapitalga investitsiyalar 2024-yilda 411,9 mlrd. AQSh dollarini tashkil etib, 2018-yilga nisbatan 16,6 foizga o'sgan.

Umumiy xulosa shundan iboratki, tahlil olib borilayotgan ushbu davlatlarda asosiy kapitalga investitsiyalar miqdori oshgan bo'lsada, investitsiyalarning YaIMdagi ulushi kamayishi salbiy xarakterga ega emas, balki iqtisodiyotning yetuklashuvi va sifat jihatdan o'sishi sifatida baholanishi mumkin. Rivojlanayotgan davlatlardan Xitoy Xalq Respublikasi misolida ushbu jarayonlar qanday amalga oshirilganligini ko'rib chiqamiz.

Xitoy dunyodagi eng ko'p aholiga ega davlat sifatida jahon iqtisodiyotidagi jarayonlarga muqarrar ravishda ta'sir qiladi. Iqtisodiy adabiyotlarda Xitoyning dunyoda o'sib borayotgan iqtisodiy va siyosiy ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan maqolalar tobora ko'payib bormoqda. Xitoyning jadal iqtisodiy o'sishi, birinchi navbatda, katta hajmdagi kapital qo'yilmalar (katta ichki jamg'armalar va xorijiy investitsiyalar hisobidan moliyalashtirilgan), shuningdek, mehnat unumdorligining yuqori o'sish sur'atlari hisobiga turtki bo'ldi. Bu tendensiya Xitoyning yalpi ichki mahsulot, sanoat ishlab chiqarishi va tovarlar eksporti kabi bir qator muhim iqtisodiy ko'rsatkichlari bo'yisha yetakshi bo'lishiga va yildan-yilga o'z mavqeini mustahkamlashiga yordam berdi.

"Xitoyning sanoat rivojlanishi tendensiyalarini tahlil qilish, Jo Stadvyellning fikricha davlat sektori va davlat tomonidan tartibga solishning muhimligini ko'rsatadi.

Maykl Spens dunyoda iqtisodiy kuchlar balansidagi so'nggi o'zgarishlarni, boshqa narsalar qatori, nafaqat rivojlanayotgan mamlakatlarning muvaffaqiyatli rivojlanishi bilan, balki rivojlangan mamlakatlardagi iqtisodiy siyosatdagi xatolar bilan izohlash mumkin, deb hisoblaydi" [10].

Zamonaviy iqtisodiy rivojlanish qonuniyatlarini tahlil qilib, P. Koxno va Yu. Yeninning ta'kidlashicha, Xitoy hozirda investitsiyalar va innovatsiyalar sohasida

rekord darajadagi faollikni namoyish etmoqda va o'ttiz yildan ortiq vaqt davomida iqtisodiy o'sish bo'yicha yetakchi bo'lib kelmoqda. Xitoy iqtisodiyoti bozor munosabatlariga asoslangan bo'lib, davlat boshqaruvi esa sotsialistik davlat modeliga asoslangan. Davlat investitsiya siyosatini yuritishda rejalashtirish ustun tursa, bozor munosabatlari o'zini-o'zi boshqaradi. Bu siyosat turli ijtimoiy guruhlar manfaatlarini jamiyat farovonligini oshirish maqsadi bilan birlashtiradi.

2-jadval

Xitoy iqtisodiyotining asosiy ko'rsatkichlari [11]

Ko'rsatkichlar	Yillar						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
<i>YaIM (mlrd. dollar)</i>	14147,8	14560,2	14996,4	18201,7	18316,8	18270,4	18743,8
<i>Yalpi investitsiyalarning YaIMdagi ulushi (%)</i>	41,3	41,8	42,3	36,2	37,0	38,4	38,6
<i>Eksport (mlrd.dollar)</i>	2499,4	2498,3	2589,95	3316,02	3544,43	3379,04	3577,22
<i>Import (mlrd. dollar)</i>	2132,85	2068,5	2065,96	2679,41	2706,51	2556,93	2585,97
<i>Depozit foiz stavkasi, %</i>	1,50	1,50	1,50	1,50	1,50	1,50	1,50
<i>Kredit foiz stavkasi, %</i>	4,35	4,35	4,35	4,35	4,35	4,35	4,35
<i>Oltin valyuta zahirasi (mlrd.dollar)</i>	3072,7	3107,9	3356,5	3426,9	3306,5	3449,7	3455,6

2-jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, Xitoyning YaIM so'nggi yetti yilda 4596,0 mlrd. AQSh dollariga oshgan. O'z navbatida, eksport va import ko'rsatkichlarida ham barqaror o'sish tendensiyasi kuzatilgan. Tashqi savdo balansi musbat bo'lib, 2024-yilda 991,25 mlrd. AQSh dollarini tashkil qilgan.

Asosiy kapitalga investitsiyalarning YaIMdagi ulushi ushbu yillar mobaynida o'rtacha 39,4 foizni tashkil etgan bo'lsa-da, 2023-2024-yillarda Xitoy iqtisodiyotiga jalb qilingan investitsiyalar hajmining ma'lum darajada kamayishi kuzatilgan. Bu jarayon, avvalo, global makroiqtisodiy noaniqliklar, geosiyosiy ziddiyatlar, Xitoy ichki iqtisodiy restrukturizatsiya jarayonlari hamda ishlab chiqarish sektoridagi o'sish sur'atlarining sekinlashuvi bilan izohlanadi. Natijada, mamlakatning yalpi investitsiyalar hajmida qisqarish yuz bergan.

Biroq, shunga qaramasdan, Xitoy iqtisodiyotiga jalb qilingan investitsiyalarning umumiy samaradorligini ijobiy baholash uchun yetarli asoslar mavjud. Jumladan, YaIMning yillar davomida izchil o'sib borayotgani, tashqi savdo balansining barqaror musbat ko'rsatkichga egaligi hamda oltin-valyuta zaxiralarining ortib borayotgani buni tasdiqlaydi. Bundan tashqari, eksport va import ko'rsatkichlari tahlili shuni ko'rsatadiki, 2024-yilda eksport hajmi 2018-yilga nisbatan 43 foizga oshgan bo'lsa, import hajmi 21 foizga o'sgan. Eksportning nisbatan yuqori sur'atlarda o'sishi investitsiyalardan samarali foydalanilganligini ko'rsatadi.

Jahon investitsiya bozorida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (TXI) alohida ahamiyat kasb etib, milliy iqtisodiyotlarni rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Xususan, ular ichki investitsiya resurslari

cheklangan sharoitda strategik ahamiyatga ega bo'lgan loyihalarni moliyalashtirishda muhim manba vazifasini bajaradi. Shu bois, xorijiy investitsiyalarni faol jalb etish uchun mamlakatda qulay investitsiya muhiti shakllantirilishi zarur. Bu esa, o'z navbatida,

demokratik institutlarning rivojlanganligi, barqaror va shaffof milliy qonunchilik tizimi, investorlar huquqlarining ishonchli himoyasi hamda xorijiy sarmoyadorlar uchun samarali rag'batlantirish va imtiyozlar tizimining mavjudligi bilan chambarchas bog'liqdir.

3-jadval

Rivojlanayotgan davlatlar iqtisodiyotiga jalb qilingan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (mlrd. AQSh dollari) [12]

Mamlakatlar	Yillar						
	2018-y.	2019-y.	2020-y.	2021-y.	2022-y.	2023-y.	2024-y.
Xitoy	138,3	141,2	149,3	180,9	189,1	163,2	116,2
YaIMda ulushi %	0,99	0,98	1,02	1,06	1,06	0,90	0,62
Hindiston	42,2	50,6	64,1	44,8	49,4	28,1	27,6
YaIMda ulushi %	1,56	1,78	2,39	1,41	1,47	0,79	0,70
Braziliya	59,8	65,4	18,6	50,6	73,3	64,0	59,2
YaIMda ulushi %	3,12	3,49	1,26	3,03	3,75	2,94	2,72
Indoneziya	20,1	23,9	28,3	21,1	25,4	21,5	24,2
YaIMda ulushi %	1,93	2,13	2,67	1,78	1,92	1,57	1,73

3-jadval ma'lumotlariga ko'ra, 2023 va 2024-yillarda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar miqdori oldingi yillarga nisbatan kamayganligini kuzatish mumkin. Ushbu holat, avvalo, jahon investitsiya bozoridagi umumiy pasayish tendensiyasi bilan izohlanadi. Xitoy iqtisodiyotida 2018–2022-yillar oralig'ida, hatto pandemiya davrida ham, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmining o'sishi kuzatilgan (2020-yilda 2019-yilga nisbatan 8,1 mlrd. AQSh dollariga ko'p).

Boshqa tomondan, Hindistonda pandemiya davrida mazkur investitsiyalar hajmining pasayishi qayd etilgan (2020-yilda 2019-yilga nisbatan -13,5 mlrd. AQSh dollariga kamaygan). Shuningdek, 2024-yilda 2018-yilga nisbatan ham -14,6 mlrd. AQSh dollariga kamayish kuzatilgan. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning YaIMdagi ulushi so'nggi yetti yilda Xitoyda o'rtacha 0,95 foizni, Hindistonda esa 1,44 foizni tashkil etib, mos ravishda Xitoyda 0,37 foizga va Hindistonda 0,86 foizga pasaygan.

Braziliyada ham to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimi 2020-yilda pandemiya

ta'sirida 2019-yilga nisbatan keskin kamaygan (-46,8 mlrd. AQSh dollariga). Ushbu investitsiyalarning YaIMdagi ulushi 2024-yilda 2018-yilga nisbatan 0,4 foizga kamaygan. Indoneziyada esa pandemiya sharoitida 2020-yilda 2019-yilga nisbatan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimi 5,6 mlrd. AQSh dollariga oshgan bo'lsa-da, ularning YaIMdagi ulushi 2024-yilda 2018-yilga nisbatan 0,2 foizga kamaygan.

Yana bir yirik rivojlanayotgan iqtisodiyotlardan biri bo'lgan Hindiston iqtisodiyotini tahlil qiladigan bo'lsak, ushbu mamlakat aholi soni bo'yicha dunyoda yetakchi o'rinlardan birini egallaydi va jahon iqtisodiyotida muhim rol o'ynaydi. So'nggi o'n yilliklar davomida Hindiston iqtisodiy o'sish sur'atlari ko'pincha global o'rtacha ko'rsatkichdan yuqori bo'lib kelgan.

Iqtisodiy rivojlanishning hozirgi bosqichida Hindiston jahon iqtisodiyotiga chuqurroq integratsiyalashuv hamda eksport yo'nalishini kuchaytirishga alohida e'tibor qaratmoqda. Xususan, 2010-yillarga kelib, Hindiston jahon YaIM va eksportdagi ulushini

oshirishda sezilarli natijalarga erishib, mintaqaviy iqtisodiy markazlardan biriga aylangan.

Biroq, global iqtisodiy beqarorlik sharoitida Hindistonning eksport dinamikasi va iqtisodiy o'sish sur'atlari 2022-yilda ma'lum

darajada sekinlashdi. Mavjud prognozlarga ko'ra, ushbu jarayonning qisqa muddatda tezlashishi kutilmayapti va 2027-yilgacha nisbatan mo'tadil o'sish sur'atlari saqlanib qolishi ehtimoli yuqori.

4-jadval

Hindiston iqtisodiyotining asosiy ko'rsatkichlari [13]

Ko'rsatkichlar	Yillar						
	2018-y.	2019-y.	2020-y.	2021-y.	2022-y.	2023-y.	2024-y.
Kapital investitsiyalar (mlrd.dollar)	861,4	839,1	777,0	941,1	1012,6	1119,2	1193,9
YaIMda ulushi %	31,9	29,6	29,0	29,7	30,3	30,8	30,5
Import (mlrd.dollar)	640,30	602,32	510,24	760,9	897,55	858,84	915,19
Eksport (mlrd.dollar)	538,64	529,25	499,73	677,77	778,45	779,45	824,9
Tashqi savdo balansi (mlrd.dollar)	-101,66	-73,07	-10,81	-83,13	-119,1	-79,39	-90,29
Inflyatsiya %	3,41	4,77	6,17	5,51	6,65	5,36	4,67

4-jadval ma'lumotlaridan ko'rish mumkinki, Hindiston iqtisodiyotida asosiy kapitalga investitsiyalar 2024-yilda 2018-yilga nisbatan 332,5 mlrd. AQSh dollariga oshgan bo'lsada, ushbu ko'rsatkichning YaIMdagi ulushi so'nggi yetti yilda o'rtacha 30,2 foizni tashkil etadi. Hindistonning tashqi savdo balansi manfiy bo'lib, import hajmi eksportga nisbatan ustunlik qilmoqda. Xususan, import tarkibida energiya resurslari, jumladan neft va siqilgan gaz asosiy o'rin tutadi. 2024-yilda mamlakatning asosiy savdo hamkorlari sifatida Rossiya va Xitoy ajralib turadi.

Eksport ko'rsatkichlari esa ijobiy dinamikaga ega bo'lib, 2024-yilda 2018-yilga nisbatan 286,26 mlrd. AQSh dollariga oshgan (53 foiz). Eksport tarkibini neft mahsulotlari, elektronika, dori-darmonlar, to'qimachilik mahsulotlari hamda zargarlik buyumlari tashkil etadi. Inflyatsiya darajasi 2024-yilda 4,67 foizni tashkil etib, 2018-yilga nisbatan 1,26 foizga oshgan. Ushbu holat asosan sanoat ishlab chiqarishi va qayta ishlash tarmoqlaridagi nisbatan past samaradorlik bilan izohlanadi.

Hozirgi davrda Hindiston eng yirik rivojlanayotgan bozorlardan biri sifatida misli

ko'rilmagan iqtisodiy o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. YaIM o'sish sur'atlarining yiliga 6-8 foizdan yuqori bo'lishi va 2030-yilga borib dunyoning uchinchi yirik iqtisodiyotiga aylanishi haqidagi prognozlar mamlakatda nafaqat miqdoriy, balki chuqur tarkibiy o'zgarishlar ham yuz berayotganini ko'rsatadi.

Mazkur jarayonda Hindistonning demografik omili alohida ahamiyatga ega. Aholining 65 foizdan ortig'i 35 yoshgacha bo'lib, bu holat mehnat resurslarining kengligi va ichki bozorning yuqori salohiyatini ta'minlaydi. Shu bilan birga, infratuzilma rivoji uzoq muddatli iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

2024-2025-yillarda qurilish infratuzilmasiga jalb etilgan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar 2,25 mlrd. AQSh dollarini (umumiy hajmning 4,5 foizi) tashkil etgan bo'lsa, Milliy infratuzilma loyihasi doirasidagi umumiy investitsiyalar 2,3 trln. AQSh dollariga yetgan. Asosiy yo'nalishlar sifatida transport infratuzilmasi va shaharlarni kompleks rivojlantirish ajralib turadi.

Bundan tashqari, Hindistonda yashil energetika, farmatsevtika sanoati va yuqori texnologiyali ishlab chiqarish tarmoqlariga

investitsiyalarni faol jalb etish siyosati olib borilmoqda. Bu esa mamlakat iqtisodiyotining diversifikatsiyasi va barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Xulosa va takliflar.

Tadqiqotda Xitoy, Hindiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlar tajribalari asosida asosiy kapitalga investitsiyalarni moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlari tadqiq qilindi. Ushbu rivojlanayotgan mamlakatlarda asosiy kapitalga investitsiyalar miqdori 2018-2024-yillarda o'sish tendensiyasiga ega bo'lsada, YaIMdagi ulushida kamayish kuzatiladi. Umumiy xulosa shundan iboratki, tahlil olib borilayotgan ushbu davlatlarda asosiy kapitalga investitsiyalar miqdori oshgan bo'lsada, investitsiyalarning YaIMdagi ulushi kamayishi salbiy xarakterga ega emas, balki iqtisodiyotning yetukligi va sifat jihatdan o'sishi deb baholash mumkin. Asosiy kapitalga yo'naltirilgan investitsiyalarni moliyalashtirish bo'yicha rivojlangan mamlakatlar tajribalaridan kelib chiqib,

O'zbekiston iqtisodiyotida asosiy kapitalga investitsiyalarni moliyalashtirishni takomillashtirishda quyidagi taklif va tavsiyalarni berish mumkin: sarmoyalarni jalb qilish tamoyilida hududiy yondashuvdan ko'proq tarmoqqa yo'naltirilgan yondashuvga o'tish lozim; davlat tomonidan yuqori texnologiyali va eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirish zarur; ushbu investitsiya siyosati ustuvor tarmoqlarda - elektronika, energetika, yengil sanoat, oziq-ovqat, transport, aloqa va boshqa sohalarda - eng samarali texnologiya va ilmiy tadqiqotlarni talab qiladigan loyihalarga yo'naltirilmog'i darkor; korxonalarni qo'llab-quvvatlash ushun soliqlardan turli imtiyozlar berish, jumladan, xorijiy sarmoyador firmalarga firma kapitalini oshirish yoki boshqa firmani ishga tushirish ushun qayta investitsiya qilingan foydaning 20 foizi miqdorida soliqni qaytarishni amalga oshirish. Foyda kamida besh yil davomida qayta investitsiya qilinishi kerak. Agar qayta investitsiya qilingan mablag'lar besh yil ichida qaytarib olinsa, firma soliqlarni to'lashi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Jahon banki ma'lumotlari. <https://data.worldbank.org/indicator/NE.GDI.TOTL.KD>
2. UNCTAD ma'lumotlari. <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025>
3. Aschauer, D. A. (1989). Is public expenditure productive? *Journal of Monetary Economics*, 23(2), 177-200. [https://doi.org/10.1016/0304-3932\(89\)90047-0](https://doi.org/10.1016/0304-3932(89)90047-0)
4. Easterly, W., & Rebelo, S. (1993). Fiscal policy and economic growth: An empirical investigation. *Journal of Monetary Economics*, 32(3), 417-458. [https://doi.org/10.1016/0304-3932\(93\)90025-B](https://doi.org/10.1016/0304-3932(93)90025-B)
5. Otieno, W. O., & Aduda, J. (2020). Foreign direct investment and economic growth: A critical review of literature. *International Journal of Finance*, 5(1), 45-62.
6. Stiglitz, J. E. (2002). *Globalization and its discontents*. New York, NY: W. W. Norton & Company.
7. Guriev, S., & Sonin, K. (2009). Dictators and markets: How institutions affect investment. *Journal of Comparative Economics*, 37(2), 210-231.
8. Shevchenko, A. (2018). Public-private partnership as a tool for financing infrastructure projects in Ukraine. *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*, 30(4), 529-550.
9. Jahon banki ma'lumotlari asosida tadqiqotchi tomonidan ishlab chiqilgan. <https://data.worldbank.org/indicator>
10. Kondrashova L. American scientists and politicians on the economic strategy of China.
11. <https://www.statista.com/> ma'lumotlari asosida tadqiqotchi tomonidan ishlab chiqilgan.
12. UNCTAD ma'lumotlari asosida tadqiqotchi tomonidan ishlab chiqilgan. <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025>
13. Jahon banki ma'lumotlari asosida tadqiqotchi tomonidan ishlab chiqilgan. <https://data.worldbank.org/indicator>

2026. №3

© Materiallar ko'chirib bosilganda yokida e'lon etilganda "Moliya, pul va kredit" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi. Shuningdek, ushbu jurnal saytiga kiritilgan ismlar va elektron pochta manzillari faqat ushbu jurnalning ko'rsatilgan maqsadlari uchun ishlatiladi va boshqa maqsadlarda yoki boshqa tomonlarga taqdim etilmaydi.

MPK (Moliya, pul va kredit) ilmiy-ommabop jurnali iqtisodiyot va moliya sohasida ilmiy izlanish olib boruvchi tadqiqotchilar, olimlar, professor-o'qituvchilar hamda soha mutaxassislari uchun mo'ljallangan bo'lib, iqtisodiyot tarmoqlariga oid tendensiyalar, mavjud muammolar va ularni bartaraf etishga bag'ishlangan hamda soha taraqqiyotiga xizmat qiluvchi ilmiy tahlil va takliflardan iborat maqolalar e'lon qilinadi. Jurnal ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-ommabop nashr hisoblanib, A4 formatda yiliga 6 (olti) marta o'zbek (lotin alifbosida), rus va ingliz tillarida mamlakatimiz va xorijiy tadqiqotchilarga ilmiy izlanishlarni olib borish uchun mo'ljallangan davriy elektron nashr sifatida e'lon etiladi.

Jurnalda maqolalarni e'lon etish uchun maqolalarni elektron shaklda, maqolani MS Word (.docx) formatida muallifning shaxsiy elektron pochtasidan mpk_journal@eyib.uz manziliga yoki bo'lmasa telegram orqali @mpk_journal manziliga yuborish mumkin.

Tel: +99893 5820303

"Moliya, pul va kredit" jurnali 2024-yilning 20-avgust sanasida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669617** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Guvohnoma raqami: 362583**

+998 93 582 03 03

<https://mpkjournal.com>

@mpk_journal